

UDC (УДК) 342.1:347.77(477)
JEL Classification: K 10; K 23

Миджин Галина Євгенівна,
здобувач освітнього ступеня
доктора філософії у галузі права
кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
(Львів, Україна)
e-mail: burohalyna@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8351-3615

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Анотація. Розглянуто напрями вдосконалення адміністративно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності у контексті інтеграції в Європейський Союз. Зазначено, що адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності розвивається та вдосконалюється на наднаціональному рівні, в Європейському Союзі, на національному рівні. Визначено тенденції реформування нормативно-правового регулювання захисту на рівні міждержавної інтеграції. Вказано, що регіональний рівень регулювання домінує, правові норми цього рівня на певному етапі набувають відособленості, самостійності, системності та стійкості. Це сприяє адаптації національного законодавства до вимог Європейського Союзу. Зазначено про напрями вдосконалення адміністративно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Ключові поняття: інтелектуальна власність, захист, адміністративно-правовий захист, Європейський Союз.

Mydzhyn Halyna,
Postgraduate Student
of the Department of Administrative-Law Disciplines,
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine)
e-mail: burohalyna@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8351-3615

DIRECTIONS FOR IMPROVING ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Abstract. The article deals with the directions of improving the administrative and legal protection of intellectual property rights in the context of integration into the European Union. It is noted that the administrative and legal protection of intellectual property rights is developing and improving at the supranational level. The tendencies of reforming the normative and legal regulation of protection at the level of interstate integration are determined. It is stated that the regional level of regulation is dominant; the legal norms of this level at a certain stage acquire a special degree of isolation, independence, system and stability, which contributes to the adaptation of the national legislation to the requirements of the European Union. This fact proves that the functioning of administrative and legal protection of the supranational institution of administrative and legal regulation of protection of intellectual property rights within the adaptation of the national legislation in accordance with the Association Agreement between Ukraine and the European Union is carried out. The basis of this supranational institution in its formation constituted legal norms in the field of protection of intellectual property rights. Later, the rules of this institution were supplemented by the rules of various branches of law, these processes continue. Regarding the institution of protection of intellectual property rights, interdisciplinary and

interstate convergence in administrative law is indicated. Administrative law expands the scope of regulation, obliterating the boundaries between branches of law and national legal systems. This led to the complexity of the institution of administrative and legal protection of intellectual property rights. The directions of improving the administrative and legal protection of intellectual property rights are defined.

Key concepts: intellectual property, protection, administrative and legal protection, European Union.

DOI 10.32518/2617-4162-2020-3-98-103

Вступ

Правове регулювання суспільних відносин у галузі створення, використання та захисту інтелектуальних прав сягає наднаціонального рівня. Регламентація цього рівня суспільних відносин пов'язана з формуванням наднаціонального інституту адміністративно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Сучасний розвиток окресленого наднаціонального інституту триває у межах нових викликів національній безпеці України та спрямовано на забезпечення оптимального співвідношення національних інтересів держав-членів ЄС щодо інтелектуальної власності з базовими цілями європейської інтеграції. Зазначене вимагає дослідження напрямів удосконалення адміністративно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності у контексті інтеграції в Європейський Союз. Напрями вдосконалення адміністративного захисту прав інтелектуальної власності у контексті інтеграції в Європейський Союз не припиняють цікавити практиків і науковців. Дослідження цього питання здійснювали вчені: В. Б. Авер'янов, Н. П. Бортник, Н. В. Волкова, В. Д. Гулкевич, М. М. Дімітров, Ю. М. Дьоміна, С. С. Єсімов, М. В. Ковалів, І. М. Коросташова, А. А. Ломакіна, А. С. Нерсисян, О. В. Новіков, О. С. Парамонова, С. М. Тітов, О. М. Тропіна, В. А. Свирида, В. Б. Харченко, О. Ш. Чомахашвілі, А. В. Чукаєва та інші. Водночас підвищення ефективності правового регулювання захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності зумовлює проведення досліджень.

Метою статті є вивчення напрямів удосконалення адміністративно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності у контексті інтеграції в Європейський Союз.

1. Законодавство у сфері захисту інтелектуальної власності

Адміністративно-правовий захист прав на об'єкти інтелектуальної власності в контексті стрімких інтеграційних процесів не може розглядатися в статичному і незмінному стані. Як і будь-яка інша функціонуюча правова конструкція, він змінюється, розвивається, вдосконалюється. Метою цих процесів є забезпечення оптимального балансу інтересів усіх учасників правовідносин у сфері створення та викори-

стання результатів інтелектуальної діяльності і засобів індивідуалізації. Пропоновані напрями вдосконалення можна розділити на три групи: нормативно-правові, організаційні та технічні.

Нормативно-правовий напрям удосконалення адміністративно-правового механізму захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності є основним і охоплює заходи щодо зміни законодавства у цій сфері в Європейському Союзі. Такі зміни повинні відбутися головню на рівні наддержавного правового регулювання, тобто Європейського Союзу.

Йдеться про розвиток наднаціонального інституту адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності загалом, урахувавши його комплексний характер. Не можна повністю виключати можливості впливу на нього тенденцій у реформуванні національних законодавств держав-членів Європейського Союзу.

В умовах зростаючого впливу результатів інтелектуальної діяльності на розвиток економічних відносин в умовах міждержавної інтеграції питання захисту прав інтелектуальної власності відображено у Договорі про Європейський Союз.

Співпраця держав-членів ЄС у цій сфері здійснюється для вирішення таких основних завдань: гармонізація законодавства держав-членів щодо інтелектуальної власності; захист інтересів власників інтелектуальної власності держав-членів. Таке співробітництво здійснюється за певними напрямами: підтримка наукового та інноваційного розвитку; вдосконалення механізмів комерціалізації об'єктів; створення сприятливих умов для власників інтелектуальних прав держав-членів; забезпечення захисту, зокрема в мережі Інтернет; здійснення скоординованих заходів, спрямованих на запобігання і припинення обігу контрафактної продукції.

У контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом співробітництво здійснюється за такими напрямами:

- обмін інформацією щодо митних процедур і співпраця щодо їх автоматизації;
- розробка спільних ініціатив, спрямованих на забезпечення ефективного обслуговування бізнес-спільноти;
- консультації щодо спільних позицій в міжнародних організаціях з митної справи,

таких як СОТ, ВМО, ООН, Конференція ООН з торгівлі та розвитку і Економічна комісія ООН для Європи;

– обмін досвідом з митних операцій, особливо щодо контрафактної продукції [1].

Регулювання відносин у сфері, що досліджується, містить визначення особливостей правового режиму стосовно окремих видів об'єктів інтелектуальної власності.

Договором про Європейський Союз передбачено, що держави-члени Європейського Союзу можуть передбачати у національному законодавстві норми, які забезпечують більший рівень охорони та захисту прав на об'єкти певні об'єкти, ніж це передбачається в міжнародних правових актах, які можна застосувати щодо держав-членів Європейського Союзу.

Директиви Європейського Союзу на наднаціональному рівні встановлюють правила та процедури, які мають застосовуватися державами-членами Світової організації торгівлі СОТ та які є членами ЄС для виконання зобов'язань за Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – ТРІПС) [2]. Такі правила та процедури доповнюють зміст Угоди ТРІПС та дозволяють уникати несистемного трактування Угоди державами-членами ЄС. Утім, на відміну від Угоди ТРІПС, яка комплексно ввібрала правила і стандарти охорони всіх об'єктів інтелектуальної власності, ініціативи ЄС мають секторальний характер і закріплені в різних документах різної правової сили.

Компетенція держав-членів ЄС щодо трактування вимог ТРІПС обмежується компетенцією ЄС, тими нормативними актами, які в той чи інший спосіб урегулювали питання охорони інтелектуальної власності, передбачене ТРІПС. Це означає, що сьгодні компетенція ЄС щодо трактування та доповнення Угоди ТРІПС на рівні Європейського Союзу стосується торгових марок, патентів на комп'ютерні програми, біотехнологій, літературних творів і топографії інтегральних мікросхем [3].

Можна зробити висновок про те, що нормативно-правові документи Європейського Союзу в галузі правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності встановлено певний рівень охорони та захисту, а держави-члени ЄС можуть у національному законодавстві розширити сферу захисту. Держави-члени Європейського Союзу реалізують діяльність у сфері охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності відповідно до норм основоположних міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності. До них належать універсальні багатосторонні документи: конвенції, договори [4, с. 11].

У нормативних актах Європейського Союзу об'єкти інтелектуальної власності розуміються як твори науки, літератури та мистецтва, програми для електронних обчислювальних машин (комп'ютерні програми), фонограми, виконання, товарні знаки і знаки обслуговування, географічні зазначення, зазначення походження товарів, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, селекційні досягнення, топології інтегральних мікросхем, секрети виробництва (ноу-хау), інші об'єкти інтелектуальної власності, яким надається правова охорона міжнародними договорами та актами, складовими права Європейського Союзу і законодавством держав-членів.

Стаття 230 Частини 3 «Захист прав інтелектуальної власності» Угоди про асоціацію уточнює поняття «права інтелектуальної власності» [1].

Можна зробити висновок про те, що уніфікація адміністративно-правового захисту інтелектуальних прав активно триває в умовах ЄС. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом закладає основи єдиних правових конструкцій у галузі створення, використання та захисту інтелектуальних прав у контексті адаптації національного законодавства з урахуванням змін, пов'язаних із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

Плавний розвиток такого наднаціонального рівня регулювання питань щодо створення, використання захисту інтелектуальних прав уможливить створення комплексної ефективної системи правової охорони та захисту результатів інтелектуальної діяльності

2. Напрями удосконалення правового регулювання захисту інтелектуальної власності

У контексті розвитку системи правового захисту зміни охоплюють декілька напрямів. У межах нормативно-правового напрямку вдосконалення адміністративно-правового захисту потрібна уніфікація нормативно-правової бази щодо інших галузей законодавства: цивільного, адміністративного, кримінального та інших.

Тільки узгодження правового регулювання правовідносин у сфері, що досліджується, здатне забезпечити повноцінне та ефективне функціонування єдиної економічної території України та ЄС і досягнення тих цілей, на реалізацію яких спрямовано інтеграційний процес. Якщо на першому етапі адаптації національного інституту адміністративно-правового регулювання захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності правові норми були спрямовані на митне співробітництво захисту прав інтелектуальної власності, то тепер інтеграційний процес розвивається в

напрямі гармонізації та уніфікації інших галузей законодавства.

Набуття чинності Угодою про асоціацію між Україною та ЄС стало важливим кроком у цій галузі, бо закріпило положення про єдині принципи та правила не тільки захисту інтелектуальної власності, а й в таких сферах як: технічне регулювання; застосування санітарних, ветеринарно-санітарних і карантинних фітосанітарних заходів; захист прав споживачів; торгівля послугами; інвестиційна діяльність; регулювання фінансових ринків, у сфері оподаткування, конкуренції; транспортна політика; енергетика і в інших галузях економіки.

Якщо прогрес у сфері встановлення єдиних принципів у галузі регулювання відносин у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема визначення особливостей правового режиму стосовно окремих видів інтелектуальної власності, у межах Європейського Союзу очевидний, то проблеми стосовно уніфікації питань залучення до адміністративної відповідальності досі не вирішені.

Інтернет у сучасному світі став важливим ринком збуту. Через посилення боротьби з підробками у мережі Інтернет з року в рік скорочується частка порушень у галузі авторських і суміжних прав. Продажі в режимі поточного часу стали частиною повсякденного життя внаслідок зростаючої доступності Інтернету та безпеки on-line платежів. Використання такої технології захистить інтелектуальну власність у банківському секторі.

Тенденція домашньої купівлі через кіберпростір постійно зростає. Багато товарів, що купуються через Інтернет, є оригінальними продуктами. Однак контрафактні товари теж трапляються. Їх частка постійно зростає внаслідок збільшення обсягу товарів, переміщуваних через цей сектор. Ділова практика є випереджальною щодо правового регулювання процесів, що виникають. Є два варіанти вирішення цієї ситуації: докорінна зміна законодавчої бази, розроблення та введення в дію нового законодавства. Тому важливим питанням, на нашу думку, є саме адаптація наявного законодавства до змінних умов.

На думку С. С. Єсімова, для України, яка адаптує національне законодавство та водночас формує правове регулювання нових суспільних відносин, які виникають одночасно з упровадженням нових технологічних процесів, цей стан переходить в іншу стадію, де потрібно нове регулювання та формування правових наслідків як спосіб випереджального відображення соціальної реальності [5, с. 17].

Деякі вчені вказували на те, що нині первісну форму виготовлення та розповсюдження

контрафактних дисків витісняє інтернет-«піратство», масштаби якого дають змогу мовити про нові, віртуальні аспекти захисту інтелектуальної власності. Ці аспекти стосуються захисту на внутрішньому ринку та захисту за переміщення товарів через кордон. На думку фахівців, відповідні служби добре обізнані про існування та масштаби покупок контрафактних товарів у режимі реального часу.

Ефективності протидії порушень прав інтелектуальної власності у віртуальному просторі, безумовно, сприятимуть зміни в Цивільному кодексі України, спрямовані на регулювання використання результатів інтелектуальної діяльності в мережі Інтернет. На думку О. В. Волощенко, імплементація положень директив ЄС надасть розширені можливості щодо здійснення правової регламентації тих об'єктів права інтелектуальної власності, правовий режим яких не закріплено на законодавчому рівні [6, с. 12]. Такі заходи дозволять удосконалити загальний режим охорони інтелектуальної власності в інтернет-сфері, що, своєю чергою, має вплинути на ефективність адміністративно-правового захисту.

Важливе значення для ефективного функціонування адміністративно-правового захисту має уніфікація процесуального забезпечення реалізації. Погодимось з думкою фахівців про те, що на етапі реформування економіко-правової сфери рівень законності в розглянутій галузі залежить від здатності законодавців і осіб, які застосовують право, вчасно вловити необхідні тенденції та забезпечити своєчасне регулювання та контроль за процесами, що тривають.

Заходи з удосконалення адміністративно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності організаційного характеру найперше спрямовані на зниження кількості та спрощення адміністративних бар'єрів. Вони повинні вживатися на відомчому, на рівні взаємодії державних служб країни, на міждержавному рівні.

Особливе значення у цьому процесі має навчання, підвищення кваліфікації посадових осіб державних органів у напрямі виявлення правопорушень у сфері, що досліджується. Особливу увагу слід приділяти забезпеченню підготовки кадрів.

С. Г. Гордієнко і О. В. Соснін зазначають, що недооцінка в суспільстві значущості захисту прав інтелектуальної власності є його характерною рисою [7, с. 253].

Заходи щодо підвищення кваліфікації співробітників державних органів доцільно проводити на базі *Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПН України*.

Крім стажувань, семінарів, курсів підвищення кваліфікації, доцільне впровадження дистанційного навчання. Загальноукраїнські та регіональні семінари з питань захисту прав інтелектуальної власності організуються та проводяться регулярно із залученням спеціалізованих відомств іноземних держав, правовласників, державних органів і вчених. На думку О. П. Орлюк, треба підвищити рівень знань з інтелектуальної власності в межах набуття відповідних компетентностей з метою зростання конкурентоспроможного людського капіталу задля високотехнологічного, інноваційного розвитку країни, створення умов для самореалізації й креативності особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці і держави у кваліфікованих кадрах [8, с. 155].

Третій напрям удосконалення адміністративно-правового захисту охоплює низку заходів технічного характеру, які дозволять підвищити рівень митного адміністрування в галузі контролю за переміщенням товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, за допомогою сучасних інформаційних технологій.

Незважаючи на те, що механізм захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності має адміністративно-правовий характер, розглянути його реалізацію та напрями вдосконалення, не сягаючи за межі адміністративних методів регулювання у контексті адаптації національного законодавства відповідно до вимог ЄС, неможливо. Для вирішення проблем щодо використання і обігу прав інтелектуальної власності необхідний системний, комплексний підхід. У цьому аспекті значущим є застосування адміністративної відповідальності.

Важливим ресурсом розвитку та вдосконалення адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності є якісно новий рівень взаємодії всіх суб'єктів, які беруть участь у процесах створення та використання інтелектуальних ресурсів. Ефект у вирішенні будь-якого питання досягається тоді, коли до цієї роботи поряд з органами влади залучаються інститути громадянського суспільства. У сфері інтелектуальної власності вони є. Це низка громадських організацій, які об'єднують фахівців-практиків у сфері інтелектуальної власності. На Парла-

ментських слуханнях: «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні» зазначалось, що в 2019 році Україна посіла 118 місце у світі за рівнем захисту прав інтелектуальної власності [9].

Тільки комплексна реалізація всіх зазначених напрямів удосконалення адміністративно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності допоможе забезпечити повноцінне та ефективне функціонування в умовах інтеграції в європейський економічний простір.

Висновки

Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності розвивається та вдосконалюється на наднаціональному рівні, в умовах Європейського Союзу, удосконалюється правозастосовна практика. Нормативно-правове регулювання захисту здійснюється на рівні національного законодавства, наднаціональних (регіональних) актів і міжнародних стандартів. Найважливіша тенденція до реформування нормативно-правового регулювання захисту на рівні міждержавної інтеграції. Наднаціональний (регіональний) рівень регулювання домінує. Правові норми такого рівня на певному етапі набувають відособленості, самостійності, системності та стійкості. Все це дозволяє говорити про функціонування адміністративно-правового захисту наднаціонального інституту адміністративно-правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності у межах адаптації національного законодавства відповідно до Угоди про асоціацію України і Європейського Союзу. Основою цього наднаціонального інституту в його становленні є правові норми у сфері захисту інтелектуальних прав. Пізніше норми інституту поповнилися нормами з різних галузей права. Ці процеси тривають. Окреслене дає змогу стверджувати про міжгалузеву та міждержавну конвергенцію в адміністративному праві. Адміністративне право розширює сферу регулювання, стираючи межі між галузями права та національними законодавчими системами. Це надало комплексності інституту адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.
2. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018
3. Директива № 2004/48/ЄС Європейського парламенту и Совета ЕС об обеспечении прав на интеллектуальную собственность. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b39

4. Ортинська М. Ю. Захист прав інтелектуальної власності українських підприємств при виході на ринки ЄС. URL: <http://www.chamber.kr.ua/images/exp-imp/Zaxist%20prav%20intelektualnoji%20vlasnosti%20na%20rinkax%20JeS.pdf>
5. Єсімов С. С. Вплив інформаційного права на процес реформування суспільних відносин в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 850. С. 15–21.
6. Волощенко О. Проблеми удосконалення права інтелектуальної власності в умовах євроінтеграції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 10–14.
7. Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку : колективна монографія. Запоріжжя: ЗДІА, 2017. 284 с.
8. Орлюк О. Освіта з інтелектуальної власності у системі вищої освіти України: проблеми та завдання. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С. 148–159.
9. Парламентські слухання на тему: «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні». 16 грудня 2019 року. Верховна Рада України. URL: <https://rada.gov.ua/news/Novyny/186120.html>

References

1. Pro ratyfikatsiyu Uhody pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony: Zakon Ukrayiny vid 16.09.2014 r. № 1678-VII [On the ratification of the Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part: Law of Ukraine No. 1678-VII of September 16, 2014]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine)*, 40, St. 2021 [in Ukr.].
2. Uhoda pro torhovel'ni aspekty prav intelektual'noyi vlasnosti. Zakonodavstvo Ukrayiny [Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. Legislation of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018 [in Ukr.].
3. Dyrektyva № 2004/48/ES Evropeyskoho parlamenta y Soveta ES ob obespechenyy prav na yntellektual'nyuy sobstvennost'. Zakonodavstvo Ukrayiny [Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights. Legislation of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b39 [in Ukr.].
4. Ortyn's'ka, M. Yu. Zakhyst prav intelektual'noyi vlasnosti ukrayins'kykh pidpryyemstv pry vykhodi na rynky YES [Protection of intellectual property rights of Ukrainian enterprises when entering EU markets]. Retrieved from <http://www.chamber.kr.ua/images/exp-imp/Zaxist%20prav%20intelektualnoji%20vlasnosti%20na%20rinkax%20JeS.pdf> [in Ukr.].
5. Yesimov, S. S. (2016). Vplyv informatsiynoho prava na protses reformuvannya suspil'nykh vidnosyn v Ukrayini [The influence of information law on the process of reforming public relations in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika», seriia «Iurydychni nauky» (Bulletin of Lviv Polytechnic National University, series "Legal Sciences")*, 850, 15–21 [in Ukr.].
6. Voloshchenko, O. (2019). Problemy udoskonalennya prava intelektual'noyi vlasnosti v umovakh yevrointehratsiyi [Problems of improving intellectual property rights in the context of European integration]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo (Entrepreneurship, economy and law)*, 4, 10–14 [in Ukr.].
7. Informatsiyne suspil'stvo v sviti ta Ukrayini: problemy stanovlennya ta zakonornosti rozvytku [Information society in the world and in Ukraine: problems of formation and patterns of development]. Zaporizhzhya: ZDIA [in Ukr.].
8. Orlyuk, O. (2019). Osvita z intelektual'noyi vlasnosti u systemi vyshchoyi osvity Ukrayiny: problemy ta zavdannya [Intellectual property education in the system of higher education of Ukraine: problems and tasks]. *Teoriya i praktyka intelektual'noyi vlasnosti (Theory and practice of intellectual property)*, 6, 148–159 [in Ukr.].
9. Parlament's'ki slukhannyakh na temu: «Pobudova efektyvnoyi systemy okhorony intelektual'noyi vlasnosti v Ukrayini». 16 hrudnya 2019 roku. Verkhovna Rada Ukrayiny [Parliamentary hearings on the topic: "Building an effective system of intellectual property protection in Ukraine". December 16, 2019. Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://rada.gov.ua/news/Novyny/186120.html> [in Ukr.].

Стаття: надійшла до редакції 15.07.2020
прийнята до друку 25.09.2020

The article: is received 15.07.2020
is accepted 25.09.2020